

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Summa Jurisprudentiae Sacrae Universae, Seu Jus
Canonicum, Secundum quinque Decretalium Gregorii
Papae IX. Titulos explicatum**

Pichler, Vitus

Bibliopolarum Augustanorum, 1723

VD18 VD18 12190187-ddd

Titulus XIX. De Probationibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98739)

tat plures, negativè ex hac potissimum ratione: quia præceptum hominis dari non potest ad aliquid humanæ infirmitati nimis difficile ac arduum, sed debet esse accommodatum conditioni naturæ humanæ, sicuti lex humana supremi etiam Principis debet esse possibilis *et secundum naturam*, ut ait *can. 2. d. 4.* Videtur autem moraliter inobservabile, & non secundum naturam, sed nimis inhumanum, hominem obligari ab alio homine ad fatendum aliquid, ex quo pendet vita, membra, & alia æquivalentia: ergo præceptum Judicis, quando de delicto capitali nondum satis constat, non potest obligare ad fatendam veritatem, necdum satis probatam, ex cujus confessione pendet vita &c. Poterit igitur interrogatus uti æquivocatione & amphibologijs ad celandam veritatem.

- 20 Oppones 1. Qui aliud cogitat mente, quàm ore proferat, ille mentitur. *Textus et gl. in can. 2. caus. 22. q. 2.* sed hoc facit, qui legitime interrogatus non fatetur crimen capitale. 2. Propositio 27. ab Innoc. XI. ann. 1679. damnata, sic sonat: *causa utendi his amphibologijs est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas &c.* Et propositio sequens: *qui mediante -- munere ad -- officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali prestare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.* R. ad 1. dist. Ma. qui id facit nullo modo exprimendo exterius, quod cogitat in mente, & simul animò fallendi, uti addit *can. cit.* ille mentitur. C. Ma. qui aliquo modo, licet ita, ut interrogans non advertat, exprimit id, quod interius sentit, simulque justam habet causam ita involvendi suam locutionem, ut interrogans vel audiens non advertat sensum, in quo ipse profert verba. N. Ma. & sic distincta Min. N. Conf. Ad 2. ferè est eadem responsio; est enim discrimen faciendum inter amphibologias, propriè tales, quæ alio nomine vocari possunt *Æquivocationes*, & alias, quæ dicuntur & sunt *Restrictiones mentales pure, et non sensibiles*, quas damnat Pontifex solas. *Æquivocatio* est locutio talis, quæ vel vi verborum, vel aliorum signorum aut circumstantiarum, cum illa exterius concurrentium, duplicem sensum habet, unum verum, alterum falsum: econtra *Restrictio mentalis*, merè & propriè talis, est locutio, quæ vi verborum & aliorum signorum exteriorum ac circumstantiarum ad unum duntaxat sensum, eumque falsum, est determinata, ac solum in mente aliquid ulterius subintelligitur, & quasi reservatur, per quod illa externa locutio reddatur vera. Exemplum *æquivocationis* est, si quis neget, se occidisse Gallum, subintelligendo galinaceum gallum, non hominem Gallum; quia vox *Gallus* utrumque significat: item si quis ex Consiliario Principis curiosè quærat, quid in Consilio actum sit, vel ex Confessario, quid in Confessione intellexerit, alter autem respondeat, se nescire, vel non amplius meminisse, scilicet subintelligendo, ut tibi possum dicere, vel revelare;

quia ex circumstantijs colligi satis potest, quod respondens neget se scire scientià communicabili. Sic ipse Christus dixit, quod de die Judicii nemo sciat, neque Filius Dei. Mat. 24. Marc. 13. quamvis enim Christus etiam quia homo sciverit hunc diem, non tamen scivit tali scientià, qua utiliter manifestaretur Discipulis interrogantibus. Et hæc æquivocatio existit causa & gravi, qualis utique est spes conservandæ vitæ, licita est, si loquens respiciat ad sensum verum, quem etiam habet propositio externa. Si autem adhibetur sine justa causa utilitatis vel necessitatis &c. non est licita; quia nulli posset amplius securè haberi fides etiam in rebus maximè serijs, si passim liceret æquivocare, atque sic noceretur commercio humano; consequenter non minus est peccatum æquivocare sine causa, quàm mentiri. Exemplum *restrictionis mentalis* est v. g. si famulus, qui heri fregit vitrum, interrogatus, an non fregit vitrum, responderet, se non fregisse, subintelligendo in mente, *priori anno*. Et hujusmodi restrictio, licet loquens respiciat ad sensum verum, quem ipse in mente complet, nullo autem signo externo indicat, est verum mendacium, & semper illicita; id quod declarat Papa Innoc. in recitatâ propositionibus, & in 26. immediatè præcedente, quam damnando declarat, quod ille mentiatur & perjurus sit, qui dicit & jurat, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit. Licita tamen quandoque est æquivocatio, vel restrictio sensibilibus.

Dico 8. Confessio propria in Judicio edita circa factum proprium revocari regulariter non potest. Quia confessus in Jure habetur pro judicato. l. un. C. h. t. Dixi 1. Propria nam confessionem ab alio, v. g. à Procuratore factam revocare licet Principali, si ostendat, Procuratorem errasse, & rem aliter se habere. 2. Circa factum proprium; nam si alleget errorem Juris & quidem manifesti, vel circa proprium factum, non auditur: aliud esset, si error esset circa factum alienum. 3. Regulariter; nam revocari potest 1. in continententi. c. 7. de testib. cogend. hoc est, ut verior sententia explicat cum gl. in l. 7. C. de J. et F. 7. antequam recedat Judex; & meritò, quia in aliis quoque materijs reputatur aliquid fieri in continententi, quando ad alia negotia nondum est discessum. Favet l. cit. et c. fin. h. t. Si revocatio fiat in continententi, opus non est probare errorem, quo quis lapsus inconsideratè confessionem fecit. 2. Si confessus, qui ex intervallo vult revocare confessionem, probet, eam contigisse ex errore facti alieni. per c. 7. c. Minorenes confessi ex speciali privilegio restituantur in integrum. l. 6. §. 5. ff. h. t.

TITULUS XIX.

De Probationibus.

SUMMARIUM.

1. Quid sit probatio.
2. 3. Ea dividitur, maximè in plenam et sensibilem.
4. Quid sit probatio.

- ¶ *Quid in iudicio probare necesse sit.*
 1. An & quomodo probanda sit Negativa.
 2. Cui, Actori vel Reo, incumbat onus probandi.
 3. Qualis esse debeat probatio.
 4. Quenam ex pluribus preferenda sit.
 5. Duae semi-plene faciunt plenam.
 6. Quid operetur plena.
 7. Quid sit Fama; & quam vim probandi habeat.
 8. Quid Ocularis inspectio, & quantum probet.

¶ *Clendum 1. cum rara sit Confessio Rei quoad omnia, quae Actor petit, vel quorum accusatur, procedendum esse ad Probationes Actoris vel Accusatoris.* Est autem Probatio, Germanice *Beurteilung* / nihil aliud, quam *offensio rei dubiae seu controversae per legitimos modos facta*. Quae nempe alicui dere dubia sit fides. l. 13. ff. l. 1. scilicet vel fides certa seu certitudo; vel opinio & credulitas, pro diversitate probationis. Dicitur 1. *Offensio*, seu pro palatio & manifestatio ejus, quod erat dubium. 2. *Rei dubiae seu controversae*; quae enim manifesta sunt, probatione non egent. Unde probatio ferè tantum versari solet circa facta; quae enim sunt *juris*, per se nota esse censentur. & certa; nisi forte negetur existentia alicujus Juris, uti Consuetudinis quandoque. Quapropter *Allegatio juris* strictè loquendo non est Probatio, utpote quae Juxta solum instruitur circa factum. Nihilominus tamen allegationes Jurium, quibus instruitur Juxta ad ferendam sententiam, passim referuntur inter probationes. 3. *Per legitimos modos facta*, nempe per testes, instrumenta & scripturas, praesumptiones, juramentum, famam, ocularem inspectionem. *Rei dubiae*, utpote quae non tam est offensio facti, quam demonstratio veritatis, propriè non est probatio: ut nec *Rei confessio*, cum hæc sit potius relevatio probationis.

¶ *Sc. 2. Probationem dividi 1. in Judicalem & Extrajudicalem.* *Judicialis*, de qua hic potissimum agitur, est, quae fit Judici, ac in iudicio, & quidem regulariter (si Judicium Ordinarium instituitur) post litem contestationem. *Extrajudicialis*, quae fit extra iudicium, v. g. inter homines privatos in contractibus; vel quae ante omnem litem motam recipitur ad perpetuam rei memoriam. c. 4. de confirm. uti. l. aut quando periculum est, ne copia probationis fortuito casu subtrahatur. c. ult. §. 1. ut de non cont. Dividitur 2. in *Artificialem*, quae fit arte & industria probantis ex visceribus causae, seu ex ipso facto, & locis rei intrinsicis, qualis praecipuè est Praesumptio. Et in *Inartificiali*, quae extrinsecus assumitur. v. g. à testibus, instrumentis, juramento &c. 3. In *Plenam*, & non *Plenam* vel *Semiplenam*. *Plena* probatio dicitur, quae plenè informat Judicem, atque talem ipsi fidem facit, ut sententiam definitivam pro probante possit ferre ac debeat: cujus species sunt depositio duorum testium omni exceptione majorum; Instrumentum publicum, vel alia scriptura Authentica: Praesumptio Juris & de jure, & subinde

etiam Praesumptio violenta: Juramentum Parti à colligante delatum & praestitum &c. *Non-plena* vocatur, quae tantarum virium non est, ut Judicem movere possit ad ferendam sententiam, quamvis eidem aliquam faciat fidem: cujusmodi sunt depositio unius testis, vel plurium quidem, sed singularium duntaxat, aut non omni exceptione majorum: Instrumentum vel scriptura privata: Juramentum suppletorium: Praesumptio probabilis tantum, & non ita urgens &c. Hæc probatio suos habet gradus: alia enim est *Semi-plena*, quae facit mediam quasi fidem, & una cum alia semiplena integram seu plenam conciliat, uti depositio unius testis cum juramento suppletorio: alia *plus-quam-semiplena*, v. g. depositio unius testis valde excellentis, quae conjuncta cum alio adminiculo aut indicio, vel cum testimonio alicujus testis non omni exceptione majoris, defectum hujus supplet, & plenam probationem efficit: alia demum *minus-quam-semiplena*, uti praesumptio levior, ex aliquo tantum indicio orta, quia ne quidem semiplenam facit fidem, sed solum quasi initium fidei, nec sufficit, ut deferatur juramentum suppletorium; & cum hoc plenam probationem constituat.

Neque dicas cum Wissenbach, Duareno, & alijs, nullam dari posse Semi-plenam probationem. 1. Quia unus testis nullus testis, cum nihil probet. l. 9. §. 1. C. de testib. 2. Quia Actore deficiente in probatione, & non implente intentionem suam, licet Reus ex sua parte nihil praestiterit, absolvendus est. l. 9. C. de Except. l. 9. C. de O. & A. Sed Actor in probatione deficit, nec implet intentionem suam, qui eam non plenè probat, nec Judicem instruit ad ferendam sententiam. 3. ad 1. quamquam unus testis non sufficiat ad ferendam sententiam se solo, sufficit tamen ad deferendum Parti juramentum Judiciale, Suppletorium vel Purgatorium, & cum hoc ad ferendam sententiam, atque sic uni testis iam inest vis semiplenè probandi; sicut duobus, vel uni testis cum juramento Suppletorio, inest vis plenè probandi: quod enim juris est in toto quoad totum, idem juris est in parte quoad partem. Ad 2. licet Reus sit absolvendus, quando Actor intentionem suam nec semiplenè probavit, vel defectum non supplevit per aliam semiplenam probationem, v. g. per juramentum, confessionem extrajudicalem Rei &c. Reus tamen est condemnandus, quando semiplena probatio suppletur per aliam similem, vel dissimilem. Quod autem aliqua probatio detur, quae se sola, & sine alio adminiculo, ad ferendam sententiam non sufficiat, clarè habetur l. 5. §. 6. C. b. t.

Dico 1. Probari debent facta, non notoria, & in quibus Partes litigantes se fundant. c. 3. de testib. cogend. Dixi 1. *Facta*; nam Jura supponenda sunt tanquam Judicibus nota; atque ideo alleganda tantum, non probanda, nisi sint Jura Municipalia aut Consuetudinaria, quae facile ignorari à Judice possunt; vel nisi Jura sint obscura & dubia. Sed neque tunc proba-

ridicuntur ea, quæ Juris sunt, sed solum, quæ Facti; quia, quod in Judiciis ultimò intenditur, nunquam est Jus, aut Juris intellectus, sed semper aliquid facti. 2. non notoria, seu non certa & evidentiā, saltem Judici; nam huic, non Parti, faciendā est fides per probationem: quæ autem Judici sunt notoria, non indigent probatione, sed præcisè allegantur, imò à Judice attendi debent, licet non allegentur. 3. in quibus Partes se fundant, seu quæ profunt probanti, & faciunt ad causam decidendam, licetque interserviant. Unde, quod est impertinens, & extraneum propositum, rejici debet tanquam inutile. c. 36. de off. deleg. l. 21. C. b. t. etiam ad datur clausula, salvo jure impertinentium.

Quæres, an probari possit aut debeat negativa, seu negatio, qua quis aliquid inficiatur? Antequam respondeam, suppono, propositiones negativas seu negationes esse in triplici classe. 1. Negationes Facti. 2. Juris. 3. Qualitatis. Jam R. 1. directe nulla negativa probari potest; quia negationis tanquam non entis nullæ sunt qualitates, proprietates &c. ex quibus directe posset desumi probatio. R. tamen 2. indirectè probari potest & debet 1. negativa qualitatis, si nempe negas, alicui qualitatem inesse, quæ communiter & naturaliter inest omnibus, ut si neges, Titium esse legitimum, sobrium, potentem ad usum Matrimonij &c. aut si neges de actualiter promotum, eum habere requisitam qualitatem, licet ea tantum accidentaliter inesse soleat, ut si neges, Titium, ad Sacros Ordines jam promotum, habere legitimam ætatem, doctrinam &c. defectum hujusmodi qualitatis probare debes, quia talis negativa includit propositionem affirmativam. v. g. Titium esse natum extra legitimum Matrimonium &c. 2. Negativa Juris, qua negatur aliquid de Jure fieri posse, vel factum esse; ut si neges, Titium ordinari posse in Clericum, electionem esse Canonicè institutam, & quodcumque negas aliquid, quod est de genere permissorum, probare debes, quare non possit ordinari in Clericum, cur electio non fuerit Canonica, quod talis res sit prohibita &c. Quia præsumptio est in contrarium. 3. Negativa facti prægnans. h. e. virtualiter & implicitè continens in se affirmativam, ut si neges, te Beneficio renuntiāsse sponte; quia virtualiter affirmas, te fuisse coactum ad resignandum. 4. Negativa facti, in qua fundas intentionem tuam, ut si neges, hæreditatem, quam adjisti, sufficere ad legata integre solvenda, probare debes insufficientiam; eum sit regula generalis, quemlibet obligari ad probandum id, quod ponit pro fundamento suæ intentionis. 5. Negativa facti vestita circumstantiis loci, temporis, personæ &c. ut si neges, illo tempore, quo Ingolfstadij fuit gladiò commissum homicidium, te ibi existisse, vel te habuisse gladium. R. 3. Sola negativa facti, si pura sit, & ad certum locum, tempus &c. non determinata, neque indirectè probari potest aut debet, ut si simpliciter & pure neges, te occidisse, celebrasse contra-

ctum &c. c. 23. de Elect. § l. 23. C. b. t. ibi: cum per rerum naturam factum negantis probatio nulla sit. Id quod intelligo de probatione, quæ fit per testes, aut instrumenta; nam etiam talem negativam probari posse per confessionem Adversarij, & per juramentum negantis, videtur indubitatum, & clarè colligitur ex c. 1. de confessis in 6. l. 11. pr. l. 13. §. 2. ff. de iur. jur.

Dico 2. Probare regulariter tenetur ille, qui aliquid affirmat in præjudicium alterius, nisi affirmans habeat præsumptionem pro se, vel intentionem fundatam in Jure. Ita pronuntiare nos jubent clari textus in l. 2. § 19. ff. l. 1. § 8. C. b. t. Unde infertur 1. Actori & Accusatori, non Reo, regulariter incumbere onus probandi; quia Actor affirmare solet, Reus negare. 2. Reum, si opponat exceptionem affirmativam, v. g. se jam solvisse, se præscripsisse &c. ad probandam illam teneri: Reus, si excipiat negativè, v. g. negando, pecuniam sibi fuisse numeratam. 3. In Judiciis, quæ vocantur Communia, vel Duplicia, ut sunt hæc tria, familiæ herciscundæ, communi dividundo, finium regundorum, in quibus agitur de divisione boni communis, item in Interdicto uti possidetis, & in Interdicto utrobi, utrumque litigantem probare intentionem suam debere constat; quia uterque est Actor simul & Reus. 4. Si uterque litigantium super suis, ut vocant, Capitulis velit producere testes & probationes, Actoris esse prius producere iuxta illud: qui prior appellat, prior agat. l. 29. ff. de iudic. nisi Rei interlit in probando concurrere cum Actore; tunc enim simul cum eodem admitti, imò, si paratus est probare statim, Actor verò moram petit, prius audiri debet: item præferendus est Actori, si afferat probationem plenam, Actor verò solum per juramentum probare cupit. Felinus & alij. Ceterum quando Reus, de iustitia causæ suæ confisus, sponte in se assumit onus probandi, audiendus est. c. 1. de resit. spoliat. l. 14. ff. b. t. Dixi, regulariter: nam

Excipitur 1. si affirmans, vel Actor habeat pro se præsumptionem Juris, vel intentionem fundatam in Jure. per c. 3. de Procurat. c. 2. de resit. spoliat. in 6. Sic qui convenitur super beneficio secundo, probare debet Canonicam in eo institutionem, cum de Jure communi non concedi soleat eidem duplex præbenda, nil probetur dispensatio obventa: sic si Parochus conveniat aliquem super decimis intra fines suæ parochiæ existentibus, tenetur Reus conventus non obstante possessione sua (si conventus sit Laicus, possessio verò non immemorialis) probare titulum & jus, quo decimas colligit. Quin ex c. an. ut Eccles. benef. sine diminut. conf. § l. fin. pr. ff. quod met. caus. eruitur, quod universim præsumptio relevet ab onere probandi, illudque rejiciat in Adversarium. 2. Si possessio stet pro aliquo. arg. c. 65. de R. j. in 6. Unde negans te esse dominum rei, quam tu possides, probare debet, te non esse dominum. 3. Si Actor sit persona privilegiata (uti pupillus, mulier, agricola, miles, qui censentur rerum forensium esse expertes) atque

atque afferat, le soluisse indebitum, Reus id negans probare debet, fuisse debitum, quod solutum est. l. 25. §. 1. ff. h. t. 4. Si ex sponsis unus negat desponsationem clandestinam, alter autem affirmat, negans probare tenetur suam negativam. c. 1. de clandest. despons. 5. Si iudex iusta de causa onus probandi ab Actore transierat in Reum. v. g. deferens Reo iuramentum per c. fin. §. l. 38. ff. de iurejur. 6. Si Reus ipse, fiducia sui juris, sponte in se suscipiat onus probandi. l. 14. cit. Si tamen in probatione, sic voluntarie suscepta, deficeret, non deesset, sed nihilominus absolvendus esset, si nec Actor intentionem suam sufficienter probaret. c. fin. de iurejur. l. 4. C. de Edendo.

Dico 3. Probatio non tantum debet esse clara & liquida, sed etiam regulariter conclusiva & plena. Prior pars sumitur ex definitione probationis, cum dicatur esse *ostensio rei dubie*, & ex c. d. h. t. Unde dici solet cum Abb. in c. cit. n. 4. probatio dubia non relevat; imò interpretatur contra eum, qui illam producit. Barbol. axiom. 191. n. 4. allegans alios. Posterior ex l. 9. C. de iudic. ibi: *Judices oportet imitari rei qualitatem plena inquisitione discutere*, item ex Jure Divino Matth. 18. *in ore duorum vel trium testium stat omne verbum*. Unde Jura vel statuta, dum probationem requirunt, intelligenda sunt de plena, & concludente, non de præsumptiva tantum vel non plena. arg. l. 82. ff. de condit. & demonstrat. Clem. Constitutionem de Elect. junct. gl. v. fides. Quare probationis nomine simpliciter prolata intelligi debet plena, quia hæc sola sufficit ad faciendam fidem, saltem ordinariè. Quænam autem hæc & nunc in particularibus causis sit plena & concludens, ut plurimum sapere relinqui debet arbitrio Judicis per l. 3. §. 1. ff. de testib. §. c. 32. eod. Assertio procedit de causis Civilibus & Criminalibus; imò in his, si sint capitales, requiruntur apertissima documenta, indicia indubitata, ac probationes luce meridiana clariores. l. fin. C. h. t. Unam tamen, regulariter; nam in causis modicæ judicii sententia ferri potest ex semiplena probatione, & quandoque ex iuramento, ut l. DD. passim advertunt ex l. 3. §. 9. causa. ff. de Carbor. Edit. c. ex litteris de integritate rest. Sic tamen testimonio unius testis in causis Summaris, quæ non sunt gravis præjudicii; vel quando illius attestatio uni prodest, & nemini noceat. Sic admittitur præsumptiva & minus plena probatio innocentie à Reo, quando Actor intentionem suam non plenè probavit: sic dicitur præsumptio contumacie per iuramentum, vel alias probationes minus sufficientes. Pariter in factis Antiquis, cum sint difficilis probationis, & in alijs, ubi haberi nequeunt probationes directæ, admittuntur quæcunque adminicula, fama, præsumptiones. per c. 13. h. t. l. 6. ff. de his, qui sui vel alieni juris. Qualis autem in singulis causis particularibus sufficiat & requiratur, non est hujus loci examinare. Præstat id Pax-Jordanus volum. 3. tit. de probat. & uberrimè Mascardus de Probat. per tria vasta volumina. Cæterum probatio plenior & efficacior vincit contrariam mi-

nus plenam & fortem. per c. 9. §. fin. h. t. ita ut causam obtineat is, qui melius probat. l. 21. §. 2. ff. de testib. Proin

Quæres, quænam inter plures probationes ab utraque Parte allatas censenda sit efficacior? R. 1. Probatio, quæ fit per evidentiam facti, seu aspectum ocularem, est omnium validissima. 2. Probatio, quæ fit per rei veritatem, prævalet alteri, quæ fit per conjecturas, præsumptiones, iuramentum. 3. Præfertur illa, cui Lex assistit. 4. Probationes in specie sunt fortiores, quàm probationes in genere. 5. In pari causa prævalet illa probatio, quæ est favorabilior: sic exclusiva delicti prævalet alteri, quæ stat pro delicto. 6. Ex probationibus, quæ fiunt per testes, cæteris paribus censentur esse fortiores illæ, quæ fiunt per testes plures, simulque honestiores &c. Si verò probationes contrariæ utrinque sint omnino æquales, ad invicem conquassantur, & neutris standum: faveatur tamen ordinariè Reo. reg. 11. in 6. & possessori. reg. 65. in 6. si æqualem pro se probationem adduxerint & Reus & Actor: nisi Actor habeat causam in Jure favorabilem, quales sunt quatuor, Matrimonij, Testamenti, Dotis, Libertatis; tunc enim pronuntiandum est pro causa favorabili. c. ult. de sent. & rejud. c. 3. h. t.

Dico 4. Duæ probationes semiplenæ faciunt unam plenam, saltem in causis Civilibus non admodum arduis, modò tendant ad eundem finem. Text. Gl. DD. in c. 13. h. t. c. 27. de testib. c. 32. de Simon. l. 5. C. de probat. Sic duæ præsumptiones: præsumptio una valde verisimilis cum iuramento suppletorio: testis unus cum fama publica &c. constituunt plenam probationem. Dixi tamen 1. in causis Civilibus; nam in Criminalibus majoribus, quibus æquiparantur etiam Civiles valde arduæ, ut Matrimoniales, ubi vertitur periculum animæ, non sufficiunt duæ semiplenæ probationes, saltem nisi pariant certitudinem moralem. arg. l. fin. C. eod. Dixi 2. modò tendant ad eundem finem, nempe ad fidem faciendam Judici circa idem factum. Oppones 1. Duo testes singulares non plenè probant. c. 32. de Elect. c. 9. h. t. licet quilibet eorum semiplenè probet: ergo. 2. Duo imperfecta non constituunt unum perfectum. arg. can. 14. d. 23. R. ad 1. duo testes singulares non ad idem, sed ad diversa tendunt, adeoque non ad eundem finem, quapropter eandem rem non plenè, sed diversas probant tantum semiplenè testes singuli. Ad 2. dist. assertum: nisi tendant ad eundem finem, & singula vim habeant semiplenæ probationis. C. secus. N. In can. illo est sermo de Sacramentis, quæ conficiuntur à duobus, quorum unus ponit materiam, & alter formam, utique invalide.

Dico 5. Effectus probationis plenæ est. Quod secundum eam (h. e. ut alij loquuntur, secundum allegata & probata) pronuntiari debeat sententia. can. 4. caus. 3. q. 7. l. 6. §. 1. ff. de Offic. Pres. nisi scilicet aliunde contrarium certò constet Judici, ut innuunt notæ marginales ad d. l. 6. litt. t. & fusè probavi ad tit. 32. lib.

lib. I. n. 6. § 7. 2. Quod post crimen plene probatum non amplius admittatur Reus ad Purgationem Canonicam. c. 12. h. t. 3. Quod plene probatis adstringi nequeat ad iuramentum confirmatorium, non obstante consuetudine contraria. c. 2. eod. cum iuramentum, cuius nulla est necessitas, iuxta c. 26. de iur. iur. exigatur irrationabiliter, & præstetur illicitè. Dixi, *plene*; nam effectus non-plene probationis non est magnus, sed, si Actor intentionem suam nec semiplenè, & non sufficienter probavit, locum habet illud vulgatum: *Actore non probante Reus absolvitur*. c. 3. in fine de caus. posses. cum concordantijs. Nilominus tamen etiam *Semiplena* probatio sæpe facit aliquam fidem, ita ut Reus non absolvatur statim (sicut absolveretur, si Actor nec semiplenè probasset) sed indicatur vel ipsi purgatio Canonica, vel in eum transferatur onus probandi, vel Actori deferatur iuramentum suppletorium, ut hoc mediante fiat plena probatio. Quandoque sufficit etiam ad torturam, & multo magis ad inquisitionem faciendam. Imò nonnunquam ad ferendam quoque sententiam: sic propter semiplenam probationem impediendi Matrimonij potest Iudex per sententiam inhibere, ne contrahatur Matrimonium. c. 12. de Sponsal. c. 2. de Confang.

Hic non importunè, cum de his probationis speciebus nullus in Jure nostro existet titulus,

De Fama, & Inspectione Oculari

12 **Q**uæres, quam vim probandi habeat fama? Item inspectio seu aspectus ocularis, ein *Augenschein*? quando nempe Iudex vel per se ipsum, vel per alias personas ad id deputatas, rem, de qua lis existit, præsentialiter inspicit. Per *Famam* hic non intelligitur bona existimatio honoris, quam quis habet apud alios, à qua dicitur esse bonæ vel integræ famæ, cui opponitur infamia, seu famæ privatio, atque vocatur *fama inter homines*, vel etiam, *fama hominis*, bona vel mala; sed intelligitur communis hominum alicujus loci de aliqua re sermo, & publicum judicium, ex sola suspitione, certo tamen authore proveniens. Fagnanus in c. vestra de cohabit. Cleric. n. 38. & alij. Differt à Rumore, quod Fama ortum habeat à certis authoribus, qui dixerunt, se vidisse, aut interfuisse, atque insuper quod tota vicinia vel major pars populi aliquid asserat, quare grosso modo dicitur etiam *vox populi*: e contra quod Rumor non habeat certos authores, & minoris partis de Communitate vox sit, ac tantum particularis sermo seu assertio ex sola suspitione, & incerto authore proveniens, adeoque temeraria vulgi vox. Unde etiam Rumor minus probat, quam Fama, & ferè suspitionem tantum & levem præsumptionem inducit. Fama oriri potest vel à personis fide dignis, bonis, & gravibus, vel à suspectis ratione proprii commodi, malitiosis, & levibus. Hæc posterior non est attendenda. c. 24. de Accusat. De priore

12. & dico 1. Fama legitime probata in causis Civilibus plerumque facere potest probationem semiplenam. Ita communis, & in praxi observari solita apud Malcardum conclus. 753. n. 6. Fundatur in l. 3. §. 2. ff. de testib. Dixi 1. fama, scilicet uniformis & constans, orta à personis honestis & fide dignis; non vaga, & contraria, aut originem trahens à malevolis & maledicis. 2. Legitime probata; probatur autem legitime vel per instrumenta, quæ fuerint erecta super fama, vel per duos saltem testes omni exceptione majores. c. 21. §. questum de accusat. c. 23. h. t. qui jurato testantur, se audivisse ita dici majori parte populi (h. e. non respectu totius multitudinis hominum in tali loco, vel vicinia existentium, sed respectu eorum, qui se re poterant, & ad quos spectabat scire. v. g. à majori parte peritorum alicujus artis, si queratur de facto ad talem artem spectante) & saltem duas personas nominatim exprimere, à quibus audiverint, & quæ asseruerunt se vidisse, aut alia indicia rei adduxerunt. Malcard. conclus. 749. n. 1. 2. §. 12. 15. 16. 17. allegans alios. Ex quo apparet, proflus difficile esse probationem famæ, ad probandum requisitæ, ita ut apud Menochium Consil. 701. n. 52. nonnemo dixerit, toto vitæ tempore se non vidisse Processum, in quo fama fuisset legitime probata. 3. in causis Civilibus; nam in Criminalibus nec semiplenè probat in ordine ad poenam infligendam, ut habet communis. Sufficit tamen ad inquisitionem specialem. c. 19. §. 24. de accusat. & ad Purgationem Canonicam diffamato injungendam. c. 19. cit. can. 5. caus. 2. q. 4. item ad incarcerandum diffamatum, si de fuga suspectus sit: imò, si vehemens sit, aut alijs adminiculis adjuncta, etiam ad torturam. Carpz. Pract. Crim. p. 3. q. 120. n. 27. 4. Facere potest, nimirum si ita videatur Judici, cujus in hac parte arbitrio plurimum tribuitur, attendentis circumstantias. 5. Plerumque; dantur enim casus, in quibus fama etiam plene probat, uti in factis antiquis, memoriam hominum excedentibus, per c. 13. h. t. uti in alijs factis, quæ sunt difficilis probationis, & aliunde non obtinibiles. Item in rebus modici præjudicii. Malcard. conclus. 753. n. 8. 17. 22. cum alijs, ubi à n. 24. enumerat 32. tales casus: inter quos est etiam, quando agitur de vitando peccato, v. g. de impediendo Matrimonio inter eas personas, inter quas dirimens impedimentum intercedere fama est. c. 2. de confang. Item quando cum fama concurrunt alia adminicula. per c. 1. de Appellat. c. 11. de Præsumpt. Sicut vice versa ne quidem semiplenè probat fama in causis valde magni præjudicii.

12. & dico 2. Ocularis inspectio, rite facta, ordinariè est validissima probatio, vel potius demonstratio veritatis. Communis, fundata in l. 8. ff. fin. regund. l. 32. §. 5. ff. de auro, argento &c. Dixi 1. rite facta, nimirum vel ab ipso Iudice clam ad se informandum; aut, quod utilius sit & frequentius, citatis ad eam Partibus, per leg. 47. ff. de re jud. & præsentibus, quos

quos una vel altera Pars produxit, testibus; vel per deputatos, maxime per artis peritos, v. g. architectos, agrimensores &c. si ædificium, vel limites agrorum sunt inspiciendi; quibus etiam (nisi sint jurati magistri) deferendum est iuramentum, quod fideliter & in neutrius Partis favorem vel odium veritatem edicere velint. 2. *Validissima probatio*, ita ut, si per eam obtinetur evidentiæ facti, ut ordinariæ contingit, sententia contra illam lata non transeat in rem judicatam. 3. *Ordinarie*, nisi nempe per ipsam inspectionem certa veritatis indicia deregi & haberi nequeant, uti contingit in exploratione virginis, quam certò per inspectionem corporis, à fœminis, imò & Medicis factam, deprehendi non posse docet Paulus Zachias lib. 4. tit. 2. q. 1. 2. 3. Cœterum ocularis inspectio rei, de qualis est, non solum utilis, verum etiam sæpe necessaria est, quando nempe aliæ probationes non suppetunt. v. g. quando lis est circa terminos seu limites agrorum: quando propter ruinofam domum vicini metuis damnum, & cautionem damni infestipostulas, qua petis à vicino tibi caveri damnum, quod ex ruina ædium ipsius tibi inferri possit; si enim neget, ædes suas esse ruinofas, deveniendum est ad inspectionem per rerum peritos: item quando aliquis est vulneratus, mandatò Judicis statim initio debet inspicere vulnus per Medicos & Chirurgos, & explorari, an lethale sit, nec ne; quia potest contingere, ut fauciatius obeat vel ex intemperantia propria, vel ex imperitia Medici, & non ex vulnere, per se non lethali.

TITULUS XX.

De Testibus & Attestationibus.

SUMMARIUM.

1. Quid intelligatur nomine testis, & attestatio- nis.
2. Quam dicantur testes idonei, & omni excep- tione majores.
3. Quidam absolute, alij secundum quid, sunt inha- biles ad testificandum.
4. Absolute inhabiles alij sunt ex defectu mentis:
5. Alij ex vitio corporis:
6. Alij ex defectu morum & fame:
7. Exceptis tamen quibusdam casibus.
8. Alij ratione suspectæ fidei.
9. Et alij ratione conditionis servilis.
10. Secundum quid idonei sunt, qui pro certis personis:
11. Et qui contra certas personas:
12. Item qui in certis causis ferre testimonium non possunt.
13. 14. An & quando femina possit esse testis.
15. Quibus casibus admittantur testes alias minus idonei, & quantum probent.
16. An testes debeant esse jejuni.
17. Quid Juxta facere debeat, antequam recipiat testes.
18. Testes producendi tantum sunt super articulis, & interrogatorijs.

19. Super iisdem, vel novis articulis, produci possunt secunda & tertia (non autem quarta vice regulariter) sed cum limitationibus.
20. Sumptibus producentis.
21. Quando recipiendi sunt testes.
22. Ordinarie sunt recipiendi Parte adversa ci- tata.
23. Regulariter ipsis non creditur nisi juratis.
24. 25. Ubi & quomodo jurare debeant.
26. Secretò sunt examinandi à Judice: & super quibus.
27. Eorum dicta sunt referenda in Protocolium im- positò ipsis silentiò.
28. Quam dicantur testes singulares.
29. Non nisi de factis, & super articulis vel in- terrogatorijs, deponere debent testes.
30. An super ijs, quæ norunt secretò.
31. Quomodo deponere debeant: an etiam dando causam.
32. An de auditu, vel visu proprio.
33. Testis de credulitate regulariter non probat.
34. 35. Testis unicus ordinariè non plenam facit fi- dem, licet faciat subinde.
36. Testes duo ordinariè plenam faciunt fidem.
37. 38. Quantum probent testes singulares.
39. 40. 41. Quid juris, si testes sint contrarij in- ter se, vel sibi ipsis.
42. 43. An aliquid probet testis varians, vel va- cillans.
44. Quid sit publicatio attestatorum.
45. Earum copia danda est Partibus, si exigant, ut possint opponere, siquid habeant.
46. Publicatio attestatorum non est de substantia Processus.
47. 48. Attestationes publicatæ an & quando probent etiam coram alio Judice.
49. Post publicationem attestatorum regulariter non licet producere alios testes.
50. Nec excipere contra testes, postquam sunt pub- licati, vel recepti tantum.
51. Seqq. quid de reprobatione testium sit tenendum.

A Probationibus in genere Compilator gra- dum facit ad earum species, quarum præ- cipua & 1. est, quæ fit per Testes. 2. Quæ fit per Instrumenta. 3. Quæ per Præsumptio- nes. 4. Quæ per Jusjurandum. Idcirco de Testibus hic, de reliquis per sublequentes Ti- tulos tractat. Per *Testem* in genere intelli- gitur persona idonea, quæ ad fidem alicujus rei adstruendam adhibetur. Per *Attestationem* verò ipsum testimonium, seu depositio & asse- veratio testis. Quia verò hoc loco potissi- mum agitur de testibus *Judicialibus*, seu in Ju- dicio adhiberi solitis, ideo sic definire potes- tem: est idonea persona, quæ legitime evocata te- stimonium dicit in Judicio de aliqua re controversa. Sumitur ex c. 1. h. t. ibi: idonei & fideles in testi- monium assanantur. Unde quæritur 1. Qui- bus qualitatibus debeant esse præditi testes, ut sint idonei seu habiles ad testificandum. 2. Quomodo produci, recipi, & examinari de- beant. 3. Quantum eorum depositio faciat fidem. 4. Quid de attestatorum publica- tione, ac testium reprobatione tenendum.